

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA TASVIRIY SAN'AT DARSINING TAHLILI*Toshkent amaliy fanlar universiteti**Pedagogika fakulteti**Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 4-bosqich talabasi***Tajinboyeva Nigina Qahramon qizi***Toshkent amaliy fanlar universiteti**Boshlang'ich ta'lim nazariyasi va metodikasi kafedrası**katta o'qituvchisi **Deykanova Ra'no Bakirovna*****ANNOTATSIYA**

Ushbu tadqiqot ishi boshlang'ich ta'lim bosqichida tasviriy san'at fanini o'qitishning pedagogik samaradorligini sifat va miqdor jihatidan tahlil qilishga bag'ishlanadi. Maqolada o'quvchilarning vizual tafakkuri, fazoviy tasavvuri va kognitiv rivojlanishida tasviriy faoliyatning deterministik roli ilmiy asoslab berilgan. Tadqiqot davomida an'anaviy o'qitish modellarining bugungi kun talablari bilan nomuvofiqligi tahlil qilinib, dars jarayonini loyihalashda innovatsion pedagogik texnologiyalarni integratsiyalash masalalari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, maqola tarkibida o'quvchilarning ijodiy salohiyatini dinamik o'sishini ifodalovchi statistik jadvallar va metodologik tavsiyalar majmuasi o'rin olgan.

Kalit so'zlar: pedagogik tahlil, vizualizatsiya, kognitiv rivojlanish, estetik paradigmaları, metodologik kompetensiya, integratsiyalashgan ta'lim, kreativ tahlil.

KIRISH

Zamonaviy ta'lim paradigmasi sharoitida boshlang'ich sinf o'quvchilarining intellektual salohiyatini rivojlantirishda tasviriy san'at fani faqatgina estetik zavq beruvchi vosita emas, balki shaxsning kognitiv funksiyalarini faollashtiruvchi muhim omil sifatida namoyon bo'lmoqda. Boshlang'ich ta'lim davri bolaning neyropsixologik rivojlanishida eng sezgir bosqich bo'lib, bu davrda vizual axborotni qayta ishlash va uni amaliy shaklga keltirish qobiliyati shakllanadi. Biroq, amaldagi dars tahlillari shuni ko'rsatmoqdaki, ko'p hollarda tasviriy san'at mashg'ulotlari faqatgina texnik ko'nikmalarni (chiziq chizish, bo'yash) shakllantirish bilan cheklanib qolmoqda, bu esa fanning fundamental falsafiy va pedagogik mohiyatini pasaytiradi. Mazkur maqolada tasviriy san'at darslarining samaradorligini oshirishda fanlararo bog'liqlik va zamonaviy dars tahlili metodlarining ahamiyati ilmiy tahlil etiladi. [1, B. 24].

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Tasviriy san'at o'qitish metodikasining nazariy asoslari R. Hasanov va S. Abdirasilov kabi olimlar tomonidan fundamental tarzda o'rganilgan bo'lib, ularning

ishlarida badiiy ta'limning uzviyligi va uzluksizligi masalalari ustuvorlik qiladi [2, B. 67]. Pedagogik psixologiya nuqtayi nazaridan esa, L. Vigotskiyning "San'at psixologiyasi" asaridagi bolalar ijodiyoti haqidagi qarashlari dars tahlili uchun muhim metodologik manba bo'lib xizmat qiladi [3, B. 112]. Shuningdek, xalqaro ta'lim tajribasidagi vizual savodxonlik (visual literacy) konsepsiyalari bugungi kunda boshlang'ich ta'limning ajralmas qismiga aylanmoqda.

Tadqiqot metodologiyasi sifatida tizimli yondashuv, pedagogik diagnostika va kompetensiyaviy tahlil metodlaridan foydalanildi. Tadqiqot obyekti sifatida tanlab olingan maktablarda darslarni kuzatish va o'quvchilarning ijodiy mahsulotlarini "kreativlik koeffitsiyenti" bo'yicha baholash amalga oshirildi. Metodik tahlilning validiligi ko'p yillik pedagogik tajribalar va nazorat guruhlar natijalari bilan asoslandi. [4, B. 38].

MUHOKAMA VA NATIJALAR

O'tkazilgan tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, dars jarayonida muammoli o'qitish texnologiyalaridan foydalanish o'quvchilarning mantiqiy va obrazli tafakkurini sintez qilishga yordam beradi. Tahlillar natijasida aniqlanishicha, o'quvchilarning badiiy obraz yaratishdagi mustaqilligi ularga beriladigan metodik ko'rsatmalarning moslashuvchanligiga to'g'ridan-to'g'ri bog'liqdir.

1-jadval: Tasviriy san'at darslarida o'qitish uslublarining sifat ko'rsatkichlari

Metodik parametrlar	Reproduktiv yondashuv (An'anaviy)	Evristik yondashuv (Innovatsion)	Interpretatsion yondashuv
Ijodiy erkinlik darajasi	Past (15-20%)	Yuqori (70-75%)	O'rta (45-50%)
Estetik idrokning shakllanishi	Cheklangan	Tizimli	Tanqidiy
Fanlararo integratsiya	Kam (10%)	Yuqori (65%)	O'rta (30%)

Tadqiqotning keyingi bosqichida o'quvchilarning kompozitsion va koloristik ko'nikmalarini rivojlanish dinamikasi tahlil qilindi. 2-jadvalda keltirilgan ma'lumotlar tajriba va nazorat guruhlaridagi farqni yaqqol ifodalaydi.

2-jadval: Tajriba guruhi o'quvchilarining amaliy o'zlashtirish ko'rsatkichlari

Ko'nikma mezonlari	Dastlabki bosqich (%)	Yakuniy bosqich (%)	O'sish tendensiyasi (Δ)
Ranglar psixologiyasini tushunish	28%	62%	+34%
Fazoviy nisbatlarni saqlash	35%	58%	+23%

Ko'nikma mezonlari	Dastlabki bosqich (%)	Yakuniy bosqich (%)	O'sish tendensiyasi (Δ)
G'oyaviy mazmunning vizual ifodasi	12%	54%	+42%

Ushbu natijalar dars tahlili jarayonida pedagogik monitoringning naqadar muhimligini va metodik modullarni doimiy ravishda transformatsiya qilib borish zaruratini isbotlaydi. [5, B. 56].

XULOSA

Boshlang'ich sinflarda tasviriy san'at darslarining tahlili natijasida quyidagi kengaytirilgan nazariy va amaliy xulosalar shakllantirildi:

Dars strukturasi moslashuvchanligi: Tasviriy san'at darslari qat'iy qoliplardan voz kechishi va har bir o'quvchining individual-psixologik xususiyatlariga yo'naltirilgan bo'lishi lozim. Dars tahlili shuni ko'rsatadiki, o'quvchi o'zini "rassom" sifatida his qilishi uchun unga beriladigan texnik cheklovlar minimal darajada bo'lishi, motivatsion stimul esa maksimal darajada bo'lishi kerak.

Vizual kompetensiyani rivojlantirish: Hozirgi "ekran madaniyati" davrida o'quvchilarda tasviriy san'at orqali vizual tahlil ko'nikmasini shakllantirish ularning axborot xavfsizligi va estetik immunitetini mustahkamlaydi. Bu esa fanning nafaqat badiiy, balki ijtimoiy himoya funksiyasini ham bajarishini anglatadi.

Pedagogik texnologiyalar sintezi: Dars jarayoniga AKT, o'yin texnologiyalari va keys-stadilarni olib kirish o'quvchilarning zerikish bar'erini bartaraf etadi. Ayniqsa, tabiat bilan bevosita muloqotda o'tkaziladigan (plener) darslarining ulushi ko'paytirilishi o'quvchilarning ekologik-estetik dunyoqarashini kengaytiradi.

Tahlil va baholash mezonlarini takomillashtirish: O'quvchi faoliyatini baholashda faqat rasmning chiroyliligi emas, balki undagi original g'oya, ranglar orqali yetkazilgan emotsiya va kompozitsion izlanishlar asosiy mezon bo'lishi shart. Bu yondashuv bolada o'z-o'zini baholash va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantiradi.

Fanlararo uzviylik: Tasviriy san'at darslarini matematika (geometrik shakllar orqali), adabiyot (illyustratsiya yaratish orqali) va musiqa bilan integratsiya qilish o'quvchining miya yarim sharlarini simmetrik rivojlanishiga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich ta'limda tasviriy san'at darsining ilmiy-pedagogik tahlili ta'lim sifatini oshirishning strategik yo'nalishlaridan biridir. Maqolada taklif etilgan metodologik yondashuvlar amaliyotga tatbiq etilsa, o'quvchilarning ijodiy va intellektual salohiyati yangi bosqichga ko'tarilishi shubhasizdir. [6, B. 89].

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abdirasilov S. — Tasviriy san’at o’qitish metodikasi — Toshkent: Ilm-ziyo, 2012. — 232 b.
2. Hasanov R. — Maktabda tasviriy san’atni o’qitish metodikasi — Toshkent: O’qituvchi, 2004. — 192 b.
3. Vygotskiy L.S. — Psixologiya iskusstva — Moskva: Iskusstvo, 1986. — 573 s.
4. Azimov S.S. — Boshlang’ich ta’limda innovatsion texnologiyalar — Toshkent: Adabiyot uchqunlari, 2018. — 160 b.
5. Jabborov R. — Tasviriy san’at darslarida ijodiy tafakkurni rivojlantirish — Buxoro: Durdona, 2020. — 124 b.
6. Tolipov O’. — Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari — Toshkent: Fan, 2006. — 210 b.